

У. А. Міхнюк

Навуковы кіраўнік

К. Р. Федарцова

*Беларускі гандлёва-эканамічны
ўніверсітэт спажывецкай кааперацыі
г. Гомель, Рэспубліка Беларусь*

КУЛЬТУРАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ ПМНІКАЎ ЛІТАРАМ

Мы прызвычаліся, што помнікі ставяцца з нагоды пэўных гістарычных падзей, у гонар знакамітых людзей і іх дасягненняў. Але ёсць выпадкі, калі помнік можа быць узведзены і нашаму сучасніку, прычым не толькі жывой асобе. Так, найбольш незвычайнымі помнікамі з'яўляюцца конь у паліто (Украіна), гіганцкая прышчэпка (ЗША), вялікі палец (Францыя) і інш.

У г. Полацку 7 верасня 2003 г. быў устаноўлены помнік літары «Ў» («у нескладовае»). Ён зроблены ў выглядзе стэлы, на яе гранях размешчаны рэльефныя выявы літары. Помнік можа служыць сонечным гадзіннікам. Яго адкрыццё было прымеркавана да святкавання Дня беларускага пісьменства і друку. Пры адкрыцці помніка гаварылася пра ўнікальнасць літары «Ў», распавядалася пра непаўторную меладычнасць і мяккасць гука, пазначанага ёй. Літара «Ў» – адметны сімвал нашай мовы, які вызначае яе непаўторнасць. Гэтая літара – наша культурная спадчына, прычым спадчына жывая.

Не ўсім вядома, што літара «Ў» выкарыстоўваецца і ў іншых алфавітах, напрыклад, у дунганскім, уведзеным у 1953 г., у алфавіце азіяцкіх эскімосаў. Да распаду СССР выкарыстоўвалася ва ўзбекскай азбуцы, да лацінізацыі прымянялася ў асецінскіх тэкстах, да 1958 г. – у казахскім алфавіце. Але гук [ў] ўласцівы для беларусаў на працягу ўсёй гісторыі фарміравання беларускай мовы. Іншая справа, што яго пазначэнне літарай было непазядоўным або зусім адсутнічала, як гэта назіралася ў старабеларускім пісьменстве. Ёсць звесткі, што разгляданая літара ўзнікла ў 70-х гг. XIX ст., калі ўпершыню сталі запісваць рускай мовай беларускі фальклор. Спачатку яна звалася «у з кароткай» і толькі пасля ўзнікла назва «у кароткае».

У Расіі таксама існуюць помнікі літарам. Адзін з іх – помнік літары «Ё». Ён быў узведзены ва Ульянаўску 4 верасня 2005 г. у гонар 160-годдзя ўстаноўкі манумента Мікалаю Карамзіну, які лічыцца адным з аўтараў літары «Ё». Уключэнне ў правапісную рускамоўную практыку літары «Ё» ішло даволі марудна, і лічылася, што яна не зусім прыдатная да скорапісу: пісаць без адрыву пярэ ад паперы.

Як заўважаем, расіяне не вельмі шануюць сваю літару. У беларускай жа мове літара «Ё» мае вызначанае месца ў алфавіце і паслядоўныя правілы напісання. У сучасных «Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008 г.) напісанне літары «Ё» вызначаецца асобным пунктам, у якім адзначаецца, што кропкі над літарай «ё» абавязковыя. Гэта даказвае, што беларусы не лічаць яе непатрэбнай.

Што ж датычыцца помнікаў, то яны не толькі выконваюць інфармацыйную функцыю, але і эстэтычную. Кожнай сваёй скульптуры майстры хочуць надаць непаўторнасць і вытанчанасць. Ва ўсім свеце мы не сустрэнем ніводнага падобнага помніка адной і той жа літары. Яны з'яўляюцца неад'емнай часткай таго месца, дзе ўсталяваны. Наяўнасць помнікаў у многіх краінах свету паказвае, што не толькі славянскія народы надаюць такую ўвагу літарам і іх значэнню.

Лічым, што кожная літара ўсіх алфавітаў свету заслугоўвае свайго помніка, бо без яе не будзе сапраўднага слова. На нашу думку, гэта ідэя ў роўнай ступені можа быць атаясамлена з Міжнародным днём роднай мовы (21 лютага). Кожным новым помнікам мы паказваем, як моцна шануем нашу гаворку і мову. Мова – той стрыжань, на якім трымаецца наша існасць, тое, што адрознівае нас ад іншых народаў.